

SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE LİSANS VE LİSANSÜSTÜ DÜZEYDE AFET YÖNETİMİ EĞİTİMLERİNİN ANALİZİ^{1 2}

Bekir PARLAK³
Ali Utku ŞAHİN⁴

Öz

Dünyada kentleşmenin artışına bağlı olarak, afetlerin meydana geliş sıklıklarının ve etkilerinin gösterdiği artış, sürekli gelişen ve değişen bir alan olarak afet yönetiminin, kamu yönetiminin temel ilgi ve çalışma alanlarından birisi olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Çok disiplinli bir çalışma alanı olarak afet yönetimi; hem fen bilimlerinin hem de sosyal bilimlerin yöntem ve uygulamalarından faydalanarak kendisine özgü bir yönetim modeli üretmekte; afetlerin öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken bütün faaliyetleri kendi disiplini altında bir araya getirmektedir. Afet yönetiminin bu çok disiplinli yapısı, teoride ve uygulamada, farklı disiplinlerden teorisyen ve uygulayıcıların da bir arada çalışması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu gereklilik afet yönetimi içerisindeki yönetim uygulamalarının önemini artırmakla birlikte, afet yöneticilerinin de alana özgü eğitimlerini önemli kılmaktadır. Bu çalışma, afet yönetimi teori ve uygulamalarında başarılı kabul edilen dünya örnekleriyle Türkiye uygulamalarının karşılaştırmalı bir analizini sunma amacını taşımaktadır. Bu kapsamda, seçilmiş ülkelerde afet yönetimi alanında lisans ve lisansüstü düzeydeki eğitimler incelenerek Türkiye'deki akademik eğitimlerle karşılaştırılarak değerlendirilecek; elde edilen bulgular neticesinde eğitimlerin, afet yönetimi uygulamalarına olan katkıları tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Kamu Yönetimi, Afet Yönetimi Eğitimi, Kamu Yönetimi Eğitimi

1 Makalenin Geliş Tarihi: 10.05.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 24.07.2019

2 Bu makale, 21-23 Şubat 2019 tarihleri arasında Nuh Naci Yazgan Üniversitesinde düzenlenen 16. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu'nda (KAYFOR'16) aynı adla sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

3 Prof. Dr. Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. e-mail: bepar@uludag.edu.tr

4 Öğr. Gör. Dr. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay Sağlık Yüksekokulu. e-mail: aliutkusahin@gmail.com.tr

Atıf: Parlak B. ve Şahin A. U. (2019). seçilmiş ülkelerde lisans ve lisansüstü düzeyde afet yönetimi eğitimlerinin analizi *Tesam Akademi Dergisi*, 6(2), 35-65. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.613518>

Analysis of Undergraduate and Graduate Education in the Field of Disaster Management in Selected Countries

Abstract

The growth of occurrence and effects of the disasters with respect to the growing urbanization, makes essential that disaster management, which is a continuously growing and developing field, should be evaluated as one of the main study areas of public administration. As a multidisciplinary study field, disaster management produces a distinctive management model by benefiting from the methods and practices of the natural and social sciences both and combines all activities that should be done before, during and after disasters. This multidisciplinary structure of disaster management necessitates that many theorists and practitioners from other disciplines should study and work together in theory and practice. This necessity increases the importance of administrative practices in disaster management and makes the field specific education of the disaster managers significant. This study aims to comparatively analyze the Turkish practices with the world examples which are admitted successful in the field of disaster management in theory and practice. In this context, undergraduate and graduate education in the field of disaster management are going to be researched in selected countries and comparatively evaluated with the academic education in disaster management in Turkey and contribution of the education to the disaster management practices will be argued with respect to the findings.

Keywords: Disaster Management, Public Administration, Disaster Management Education, Public Administration Education

Giriş

Dünyada özellikle 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren artış eğiliminde olan doğal ve insan kaynaklı olaylarla bunların afete dönüşen sonuçları, afetlere ilişkin çalışmaların çok disiplinli bir yaklaşımla sürdürülmesini zorunlu kılmaktadır. Doğal ve insan kaynaklı olayların kompleks sonuçları afet yönetiminin de çok disiplinliğe evrilmesine neden olmakta; ortaya çıkan bu çok disiplinli yapı, sistemin işlemlerini sağlayacak afet yöneticilerinin de birçok farklı alandan gelmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çalışma dünyada ve Türkiye’de afet yönetimi alanında yürütülen eğitimlere odaklanmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, afet yöneticisinin afet yönetimi alanındaki rolü, literatür taramaları neticesinde elde edilen bulgulara dayanılarak incelenmektedir. İkinci bölümde, çalışmanın ana konu başlığına da uygun olacak şekilde, ABD’de ve AB ülkelerinde afet yönetimi alanında yürütülen lisans ve lisansüstü akademik programlara ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümü ise Türkiye’ye odaklanmakta olup; afet yönetimi alanında Türkiye’de yürütülen lisans ve lisansüstü eğitimlere ilişkin analizler bu bölüm başlığı altında sunulmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise, literatür taramaları ve analizler neticesinde elde edilen veri ve bulgulara dayanılarak, Türkiye’de akademik anlamda yürütülen afet yönetimi eğitimlerine ilişkin değerlendirmeler ve önerilere yer verilmektedir.

Afet Kavramı

Sosyal bilimler literatüründe yer alan çeşitli kaynaklarda, afet kavramına ilişkin birçok farklı tanımla karşılaşılabilir. Örneğin Drabek (2007, s. 64) afet kavramını, toplumun şiddetli bir biçimde kayba uğradığı ve toplumsal kaynakların kullanılmadığı olaylar olarak tanımlamaktadır. Pelling’e göre (2003, s. 5) afet, tehlikelerin ve zarar görülebilirliklerin çakışması sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Twigg (2015, s. 2), afet kavramını; tehlikelerin doğası ve bu tehlikelerin zararlarına olan maruziyet ile bu maruziyet altında bulunan insanlar ve varlıkların zarar görülebilirliği ve bunların olası tehlikeyi azaltma veya olası tehlikeye başa çıkabilme kapasitelerinin bir araya gelmesinin sonucu olarak açıklamaktadır. Birleşmiş Milletler ise, insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve etkilenen topluluğun kendi imkan ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği doğal, teknolojik veya insan kökenli olayların

doğurduğu sonuçlar şeklinde tanımlanmaktadır (UNISDR, 2009, s. 9).

Çoğaltılabilecek olmakla birlikte burada örneklenen tanımların ortak vurgusuna göre afet kavramı; bir olayın veya tehlikenin kendisini değil sonucunu tanımlayan bir kavramdır. Buna göre, olayın meydana gelmesinden sonra oluşan hasarın veya kayıpların boyutu, bahse konu olayın bir afet olarak sınıflandırılıp sınıflandırılmayacağına ilişkin önemli bir değerlendirme kriterini ortaya çıkarmaktadır. Bir başka ifadeyle afet, geçmişi ve olmuşu ifade etmektedir.

Burada yer verilen tanımların da gösterdiği üzere afetler, meydana gelmiş doğal veya insan kaynaklı olayların doğurduğu olumsuz sonuçların bir bileşkesini oluşturmaktadır. Bu bakımdan bir durumun afet kavramı kullanılarak değerlendirilmesi, aynı zamanda o durumun çoğunlukla bilinen ve klasik anlamda uygulanan yönetim uygulamalarıyla da yönetilemeyeceği anlamına gelmektedir. Kısacası afetler, kendilerine özgü koşullar doğurdıklarından; kendilerine özgü yönetim sistemlerine de ihtiyaç duymaktadırlar.

Bu bakımdan afetyönetimi; “afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılması amacıyla, bir afet olayının zarar azaltma, hazırlıklı olma, müdahale ve iyileştirme gibi dört ana ve diğer ara aşamalarında yapılması gereken faaliyetlerin, planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi ve uygulanması için toplumun tüm kurum ve kuruluşları ile kaynaklarının bu amaç doğrultusunda kullanılmasını gerektiren çok aktörlü, çok disiplinli ve çok kapsamlı ve kompleks bir yönetim şekli” (Ergünay, 2005, s. 10) olarak tanımlanmaktadır.

Afet yönetimine ilişkin tanımların da işaret ettiği üzere, kendisine özgü koşulları içerisinde barındıran bu özel yönetim şekli ve bu yönetim süreci içerisinde yürütülmesi gereken faaliyetler; birçok disiplinin birlikte çalışmasını zorunlu kıldığı gibi, bu faaliyetlerin kompleks ve kapsamlı yapısı da, tüm bu disiplinler arasında bir koordinasyon mekanizmasının işletilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan afet yönetimi içerisinde yer alan faaliyetlerin doğru bir şekilde uygulanabilmesi ve bu çalışmalardan beklenen yararın sağlanabilmesi, konusunda uzman kişilerin bir arada çalışmaları kadar; bu kişilerin doğru bir biçimde yönlendirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu durum, temel olarak bahse konu koordinasyonun yürütülmesinden sorumlu afet yöneticilerine olan ihtiyacın da bir göstergesini oluşturmaktadır.

Afet Yöneticisi ve Afet Yönetimi İçerisindeki Rolü

Dünya genelinde; afet olarak tanımlanabilecek olayların meydana geliş sıklık ve yoğunlukları, özellikle kentleşmenin gözle görülür bir biçimde artmaya başladığı 1950'li yıllar ile birlikte ciddi ve ölçülebilir bir artış eğilimi göstermekte; aynı zamanda afetler daha kompleks bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da, afetlerden etkilenen toplulukların ve coğrafyanın; afet öncesi duruma dönme çabaları, önceki dönemlere göre daha zor ve maliyetli olmakta, daha uzun bir süreci kapsamakta ve çoğu zaman da, bölgesel ve ulusal kalkınma faaliyetleri meydana gelen afetlerden olumsuz bir şekilde etkilenmektedir (Şahin, 2016, s. 740).

Dünyada meydana gelen afetlerin bu değişen ve gelişen yapısı, afet yönetiminin de bu değişim ve gelişime uyum sağlamasını zorunlu kılmakta; bu bağlamda afet yönetimi disiplini de bu süreç çerçevesinde değişmeye ve gelişmeye devam etmektedir. Bu süreç, afet yönetimi disiplini içerisinde çalışan afet yöneticilerinin de niteliklerinin, eş zamanlı bir biçimde, ortaya çıkan ihtiyaçlara uyumlu olmasını zorunlu kılmaktadır.

Afet yönetimi literatüründe, afet yöneticisi ifadesinin kavramsal olarak tanımlanmasında ortak bir tanımlamanın olmaması, bu kavramın çeşitli niteliklerden faydalanılarak tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan afet yöneticisinin, afet yönetiminin ihtiyaçlarına cevap verecek çeşitli fonksiyon ve niteliklere sahip olması gerektiği üzerine bir fikir birliği oluşmuş durumdadır. Bu anlamda afet yöneticisi, geçmiş sivil savunma döneminin taktik ve olay sonrası müdahale odaklı anlayışı yerine, bugünün proaktif ihtiyaçlarına cevap veren stratejik bir pozisyonda bulunmaktadır (Canton, 2007, ss. 64-67).

Günümüz afet yönetiminin ihtiyaçlarına cevap verebilecek afet yöneticisinin nitelikleri, Amerika Birleşik Devletleri'nde, özellikle 2005 yılındaki Katrina Kasırgası'nda yürütülen çalışmalarda ortaya çıkan problemlere bir cevap niteliğinde tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda 2007 yılında Uluslararası Afet Yöneticileri Birliği (International Association of Emergency Managers - IAEM), Ulusal Afet Yönetimi Birliği (National Emergency Management Association - NEMA), Afet Yönetimi Akreditasyon Programı (Emergency Management Accreditation Program - EMAP), Ulusal Yangından Korunma Birliği (National Fire Protection Agency - NFPA), Federal Afet Yönetimi Ajansı (Federal Emergency Management Agency - FEMA) ve akademisyenlerden oluşan bir kurul, acil durum yöneticiliğinin temel prensiplerini belirlemek amacıyla bir araya

gelmiş ve sekiz temel prensip ortaya çıkmıştır. Buna göre afet yöneticiliği;

- i. Bütüncül,
- ii. Proaktif,
- iii. Ortak Çalışmaya Dayalı,
- iv. Kapsamlı,
- v. Risk Odaklı,
- vi. Koordinasyona Dayalı,
- vii. Esnek ve Profesyonel

bir iş alanı olarak tanımlanmıştır (Waugh Jr. ve Sadiq, 2011, s. 2).

Bir afet yöneticisinin sahip olması gereken nitelikleri, kriz anlarında gerekli beceriler ekseninde değerlendiren Van Mart ve Kapucu (2011, ss. 506-507) FEMA personeline uyguladıkları ankete dayandırdıkları bulgularında, etkin bir afet yönetimi uygulaması için bir afet yöneticisinin sakin fakat güçlü bir liderlik sergilemesi, kaynak ve zaman kısıtlaması altında pragmatik kararlar alması ve güçlü yönetim tarzının rutin yönetsel koordinasyon ve reorganizasyonu engellemesine izin vermemesi gerektiği sonucuna ulaşmış ve bu sonucu kriz döneminde ihtiyaç duyulan bireysel beceriler/niteliklerle eşleştirmiştir (Tablo 1).

Tablo 1

Kriz Dönemi İhtiyaçları ve Afet Yöneticisinin Bireysel Nitelikleri

Kriz Dönemi İhtiyaçları	Afet Yöneticisinin Bireysel Nitelikleri
Sakin Fakat Güçlü Liderlik	<ul style="list-style-type: none"> • Kendine Güven • Sorumluluk Alma • Motivasyon • Vizyon ve Misyonun Açık Şekilde İfadesi • Direnç • İletişim Becerileri
Kaynak ve Zaman Kısıtlaması Altında Pragmatik Karar Alma	<ul style="list-style-type: none"> • Karar Alma • Analitik Beceriler • Kararlılık • Esneklik • Yetki Devredebilme
Koordinasyon ve Reorganizasyon İhtiyacı	<ul style="list-style-type: none"> • Operasyonel Planlama • Ekip Oluşturma • Sosyal Beceriler • Organizasyon ve Ortak Olma

Kaynak: Van Mart ve Kapucu, 2011, s. 508

Drabek'in karşılaştırmalı analizleri de, benzer sonuçlar içermektedir. Drabek'in (1987) bulgularına göre başarılı afet yöneticileri, uzmanlıkları bağlamında kendilerini görev alanlarının önemli bir oyuncusu olarak görmekte ve tüm hedeflere katkıda bulunmakta; iletişim becerisine, organizasyon yeteneğine, insani ilişkilere ve stres altında kontrol becerisine sahip olmakta ve afet yönetimine bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır.

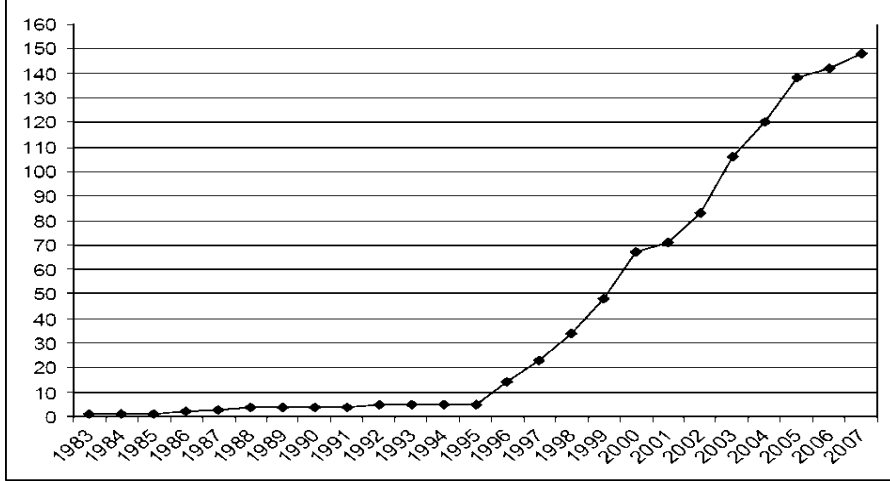
Buraya kadar özetle aktarılan araştırma sonuçları, günümüzün afet yönetiminin, geçmiş dönemin taktik seviye yaklaşımlarından çok farklı bir noktaya evrildiğini ortaya koymaktadır. Bir başka ifadeyle afet yönetimi bugün, stratejik seviyede bir yönetim faaliyetini ifade eder niteliktedir. Bu nedenle, özellikle afet yönetiminin dört temel aşaması da dikkate alındığında, bu alanda çalışacak afet yöneticilerinin, operasyonel becerilerle birlikte akademik donanıma da sahip olması gerektiği, afet yöneticisinin sahip olması gereken niteliklerden görülebilmektedir.

ABD'de ve AB Ülkelerinde Afet Yönetimi Alanında Uygulanan Akademik Eğitimler

Afet yönetiminin son 60 yıllık dönem içerisinde geçirdiği değişim ve bu değişime bağlı olarak nitelikli afet yöneticilerine olan ihtiyaçtaki artış, afet yönetimi alanındaki akademik programlara da yansımıştır. Kapucu (2011, s. 502) özellikle son 30 yıllık dönem içerisinde, kamu yönetimi alanının da afet yönetimine olan ilgisini arttırdığını ifade etmekte ve ilgideki bu artışa bağlı olarak ABD üniversitelerindeki kamu yönetimi bölümlerine bağlı çeşitli akademik seviyelerdeki afet yönetimi programlarının yıllar içerisindeki değişimini göstermektedir (Şekil 1).

Şekil 1

Afet Yönetimi Akademik Programlarının Yıllar İçindeki Değişimi (1982-2007)

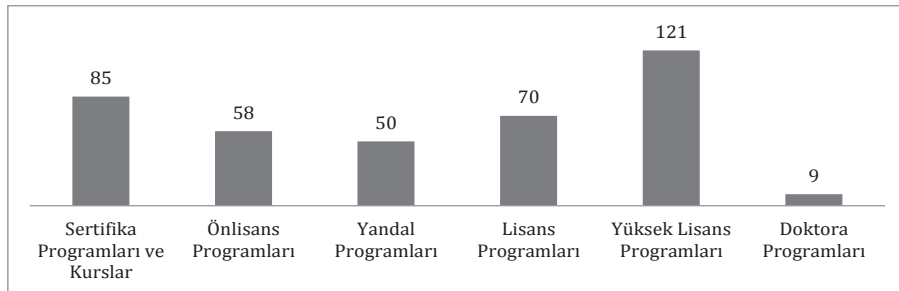

Kaynak: Kapucu, 2011, s. 502

Şekil 1’de yıllara bağlı olarak eğilimi gösterilen verilere göre, afet yönetimi alanındaki toplam 173 akademik programın; 59’u sertifika ve diploma programı, 39’u önlisans programı, 26’sı lisans programı, 42’si yüksek lisans programı ve 7’si doktora programıdır (Kapucu, 2011, s. 503). Kapucu’nun analizi, 2018 yılı itibarıyla tekrarlandığıdaysa, ABD üniversiteleri için aşağıdaki verilere ulaşılabilir (Şekil 2).

Şekil 2

ABD’de Afet Yönetim Alanındaki Akademik Programlar (2018)

Kaynak: The College List (Federal Emergency Management Agency [FEMA], 2018) verileri kullanılarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 2’de yer alan veriler incelendiğinde, ABD’de çeşitli seviyelerde toplam 173 olan akademik program sayısının, 2018 yılı itibariyle 393’e yükseldiği görülmektedir. Hayli yüksek olduğu değerlendirilebilecek bu program sayısının, akademik seviyelere göre dağılımları incelendiğinde; sertifika programı seviyesinde 85, önlisans seviyesinde 58, lisans yandalı seviyesinde 50, lisans seviyesinde 70, yüksek lisans seviyesinde 121 (bu sayıya farklı bir alanda yüksek lisans yapılırken afet yönetimi alanında da uzmanlaşmaya olanak sağlayan programlar dahil edilmiştir) ve doktora seviyesindeyse 9 programın olduğu görülebilmektedir.

Şüphesiz ki akademik programların niceliklerindeki artış, aynı oranda nitel artışın da ön koşulu olarak değerlendirilmemelidir. Şöyle ki, önceki başlıkta değerlendirilen günümüzün afet yöneticisinin sahip olması gereken nitelikler ve bu niteliklerin doğurduğu akademik donanım ihtiyacının, ilgili akademik programlar tarafından da sağlanıyor olması beklenmektedir. Bu bakımdan akademik programların, bu açıdan da değerlendirilmesi gerekecektir. Bu bağlamda, ilgili programlarda yürütülen müfredatın afet yöneticilerinin sahip olmaları gereken niteliklerin eşleştirilmesi, akademik programların niteliklerinin analizinde önemli bir değerlendirme noktası olacaktır.

Bu noktadan hareket eden Kapucu (2011, ss. 507-511), ABD’de yürütülen akademik programlardan Florida Üniversitesinde (University of Central Florida) yürütülen lisans ve yandal programlarında işlenen müfredatla, literatür taraması sonucunda elde ettiği afet yönetiminde sahip olunması gereken temel niteliklerin bir karşılaştırmasını sunmaktadır. Kapucu’nun analizlerine göre, afet yönetiminde sahip olunması gereken nitelikler şu şekildedir:

- i. Sorumlulukların Netliği
- ii. Etkin Organizasyonel Yönetim
- iii. Teknoloji ve Araştırmayla Entegre Uygulamalar
- iv. Sorun Çözümü İçin Multidisipliner Yaklaşım
- v. İletişim ve Analitik Becerilerle Etkin Liderlik
- vi. Etkin Ağ Oluşturma, Koordinasyon, Partnerlik ve İşbirliği
- vii. Çevreye ve Topluma Duyarlı Uygulamalar
- viii. Afet Durumlarında Tüm Tehditleri Dikkate Alan Bütüncül ve Proaktif Yaklaşım

- ix. Bilgi, Alıştırma ve Deneyime Dayalı Kritik Karar Alma
- x. Yatay, Eşitlikçi ve Güvenilir İlişkiler
- xi. Kurallarla Yönlendirilen Esnek Yapı, Operasyon ve Düşünme Biçimi

Kapucu'nun bulgularına göre afet yönetiminde; sorumluluk ve görevlerin açık bir biçimde tanımlanması, etkin bir organizasyonel yapıya sahip olunması, teknolojik gelişmelerden istifade edilmesi, operatif faaliyetlerle sınırlandırmayarak afet öncesi dönemde yapılması gereken işlere de gerekli önemin gösterilmesi, etkin bir iletişime ve analitik becerilere sahip olunması, işbirliğinin karşılıklı güven ve dengeli bir güç dengesi vasıtasıyla sağlanması, risk yönetimi ve riske dayalı karar alınması, bilgiye yatırım yapılması önem arz eden bazı noktaları oluşturmaktadır. Ayrıca afet yönetimine ilişkin tüm çalışmaların, belirli bir hiyerarşi, kumanda birliği ve kurallar bütünü çerçevesinde yürütülmesi gerektiği de göz ardı edilmemelidir. (Kapucu, 2011, ss. 507-509).

Buraya kadar yapılan açıklamaların da gösterdiği üzere, farklı araştırma çalışmaları neticesinde, afet yönetiminde ihtiyaç duyulan niteliklere ilişkin bulgular benzerlik göstermekte ve bu niteliklerin kazandırılmasında akademik eğitimin önemi, tekrar vurgulanabilmektedir.

ABD kaynaklı araştırma çalışmalarının yanı sıra, Avrupa Birliği ülkelerindeki afet yönetimine ilişkin akademik eğitimler de, çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bu araştırma çalışmaları içerisinde Ingrassia vd.'nin 2014 yılında yayımladıkları çalışmaları, içerdiği detaylı analizler nedeniyle, bu çalışma için önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

AB ülkelerinde yürütülen toplam 140 akademik programın web tabanlı bir analizini gerçekleştiren Ingrassia vd.'nin elde ettiği bulgulara göre, programların %35'i Birleşik Krallıkta, %14'ü Fransa'da, %13'ü Almanya'da ve kalan %38'iye çeşitli AB ülkelerinde yürütülmekteyken, 11 AB ülkesinde afet yönetimine ilişkin akademik program bulunmamaktadır (Ingrassia vd., 2014, s. 117).

AB ülkelerindeki akademik programların %52'si yüksek lisans, %2'si doktora seviyesindeyken; yüksek lisansın bütün kredilerini tamamlamadan da öğrencilere mezuniyet hakkı tanınmaktadır. Bu şekilde yürütülen programların oranıysa %31 olarak ifade edilmektedir (Ingrassia vd., 2014, s. 123). Bu verilere göre yürütülen akademik programların eğitim seviyeleri incelendiğinde, çoğunlukla lisansüstü seviyede oldukları görülebilmektedir.

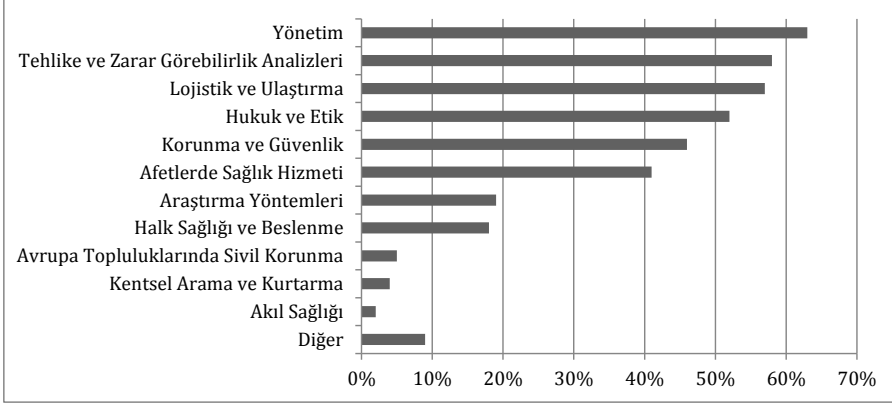
Programlar eğitim-öğretim yöntemleri üzerinden değerlendirildiğinde, %67'sinde yerinde öğretimin uygulandığı, %11'in e-öğrenme veya uzaktan öğretim metoduyla yürütüldüğü ve %14'ününse karma bir model uyguladığı görülebilmektedir. Programların eğitim ve öğretimde kullanılan metodlar üzerinden analizi yapıldığıdaysa, %66'sının teorik ve uygulamalı öğretim yöntemlerini karma bir şekilde uyguladıkları görülebilmektedir (Ingrassia vd., 2014, ss. 122-123). Bu bakımdan AB ülkelerindeki müfredatın, çoğunlukla eğitim komplekslerinin içerisinde ve hem teorik hem de uygulama ağırlıklı bir şekilde yürütüldüğü anlaşılabilir.

Afet yönetimi alanı için ilginç olarak değerlendirilebilecek bir başka veri setiyse, ilgili akademik programlara kayıt yaptırmak için aranan önkoşulların nitelikleridir. Buna göre programların %18'inde adayların saha tecrübesine sahip olmaları isteniyorken, daha önce teknik bir eğitim almış olmak programların %26'sında önkoşul olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca programların %80'ninde eğitim dilini konuşabiliyor olmak, önkoşul olarak tanımlanmıştır (Ingrassia vd., 2014, s. 124). Kayıt için gerekli önkoşullar dikkate alındığında, özellikle saha tecrübesi ve teknik eğitim önkoşulları, uygulama ağırlıklı müfredat yürütülen programlarda başarıyı arttırmanın da bir önkoşulu olarak yorumlanabilecektir.

Programlar müfredat tasarımları açısından incelendiğinde %61'inin müfredatının beceri odaklı olduğu görülebilmektedir. Programların %71'i multidisipliner bir yaklaşım göstermekteyken %20'sinin odak noktasıysa sağlık alanı olarak tespit edilmiştir. Programlar, temel disiplin anlamında değerlendirildiğindeyse, yönetim disiplininin %63 oranında ortak olduğu görülebilmekte olup bu disiplini, tehlike ve zarar görülebilirlik analizleri (%58), lojistik ve ulaştırma (%57), hukuk ve etik (%52), korunma ve güvenlik (%46) ve afetlerde sağlık hizmeti (%41) takip etmektedir (Şekil 3) (Ingrassia vd., 2014, ss. 123-124). Programların müfredat tasarımlarının istenilen önkoşullarla uyumlu olduğu görülebilmekte; ayrıca Şekil 3'te gösterilen temel disiplinlerin dağılımının da, afet yönetiminin önceki alt başlıkta belirtilen genel karakteristiğiyle uyumlu olduğu ifade edilebilmektedir.

Şekil 3

Afet Yönetimi Akademik Programlarında Temel Disiplinlerin Dağılımı (AB Ülkeleri)

Kaynak: Ingrassia vd., 2014, s. 124

Türkiye’de Afet Yönetimi Alanında Uygulanan Akademik Eğitimler

Çalışma içerisinde afet yönetimi alanındaki akademik eğitimlere ilişkin veriler incelendiğinde, hem ABD hem de AB ülkelerindeki akademik eğitimlerin, afet yönetiminde ihtiyaç duyulan temel niteliklere uygun bir müfredat kapsamında yürütüldüğü görülebilmektedir. Bu noktada ifade edilebilecek tek farklılık, ABD eğitim modelinde, bireyin becerisi ve nitelikleri üzerinden bir tanımlama yapılmaktayken, AB modelinde tanımlamanın temel disiplinler üzerinden yapılmış olmasıdır (Bkz. Tablo 1 ve Şekil 3).

Akademik anlamda afet yönetimi eğitimleri, Türkiye özelinde incelendiğinde, bu eğitim alanının yeni bir kavram olduğu anlaşılabilir. Türk afet yönetimi literatüründe “Uyanış Dönemi” olarak adlandırılan 1999 sonrası dönem, akademi tarafından afet yönetimine kurumsal anlamda ilgi gösterilmesinin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de lisansüstü seviyede ilk program Afet Yönetimi Yüksek Lisans Programı adıyla 2002 yılında İstanbul Teknik Üniversitesinde, lisans seviyesindeki ilk programsa Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü adıyla 2005 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde açılmıştır. Günümüzdeyse Türkiye’de afet yönetimi ve benzeri alanlarına ilişkin akademik eğitimler, önlisans seviyesinden doktora seviyesine kadar uzanan geniş bir ölçekte yürütülmeye devam

etmektedir (Tablo 2).

Tablo 2

Türkiye’de Afet Yönetimi Alanında Program Yürüten Üniversiteler

Üniversite	Program	Program Seviyesi
Ankara Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Erzincan Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
İstanbul Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Avrasya Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Biruni Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
İstanbul Ayyansaray Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
İstanbul Bilgi Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Okan Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Üsküdar Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Anadolu Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Atatürk Üniversitesi	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Önlisans
Gümüşhane Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Biruni Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Girne Amerikan Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Yakın Doğu Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Çanakale Onsekiz Mart Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Namık Kemal Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Selçuk Üniversitesi	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
Gümüşhane Üniversitesi	Afet Yönetimi	Yüksek Lisans
Dokuz Eylül Üniversitesi	Afet Yönetimi	Yüksek Lisans

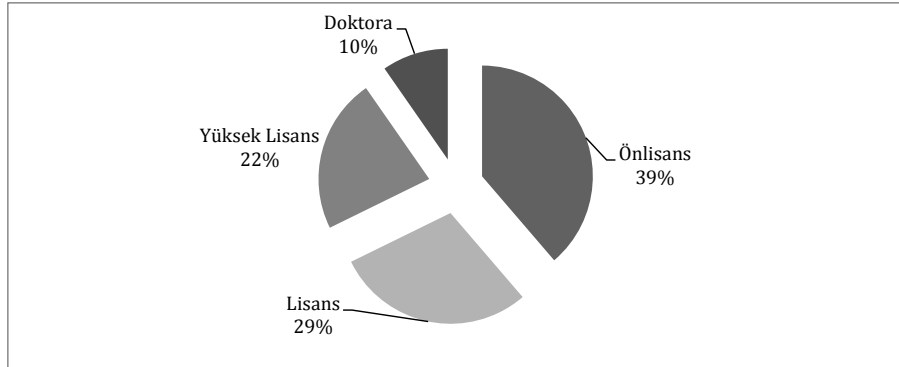
İstanbul Teknik Üniversitesi	Afet Yönetimi	Yüksek Lisans
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Afet Eğitimi ve Yönetimi	Yüksek Lisans
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Doğal Afetlerin Risk Yönetimi	Yüksek Lisans
Bezmialem Üniversitesi	Afet Yönetimi	Yüksek Lisans
Hacettepe Üniversitesi	Afet Yönetim Mühendisliği	Yüksek Lisans
Gümüşhane Üniversitesi	Afet Yönetimi	Doktora
Bezmialem Üniversitesi	Afet Tıbbı	Doktora
Dokuz Eylül Üniversitesi	Afet Yönetimi	Doktora

Kaynak: Yükseköğretim Program Atlası (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2018) ve üniversitelerin internet siteleri taranarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır⁵. Açılan fakat henüz öğrenci almayan önlisans ve lisans programları tablo verilerine dahil edilmemiştir.

Tablo 2’de yer verilen programların, seviyelerine göre dağılımlarıysa Şekil 4’te gösterilmektedir.

Şekil 4

Türkiye’de Afet Yönetimi Alanındaki Akademik Programların Seviyelerine Göre Dağılımı

Kaynak: YÖK Yükseköğretim Program Atlası ve üniversitelerin internet siteleri taranarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır. Açılan fakat henüz öğrenci almayan önlisans ve lisans programları tablo verilerine dahil edilmemiştir.

⁵ Üniversitelerin (lisans ve lisansüstü) internet adresleri kaynakçada gösterilmektedir (Y.N.).

Şüphesiz ki Tablo 2’de listesi, Şekil 4’teyse seviyelerine göre dağılımları verilen programları; bu çalışma kapsamında daha detaylı analizlere tabi tutmak gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili lisans ve lisansüstü programlar, aşağıdaki konu başlıklarında analiz edilecektir:

- i. Programın yürütülme şekli,
- ii. Programlardaki ders sayıları,
- iii. Derslerin zorunluluk durumuna göre dağılımları,
- iv. Derslerin teori ve uygulamaya göre dağılımları,
- v. Yürütülen derslerin alan ve alt alan dağılımları,
- vi. Programlardaki staj durumu ve kayıt koşulları⁶.

Türkiye’de yürütülen afet yönetimine ilişkin lisans ve lisansüstü programlar, programın yürütülme şekline göre incelendiğinde, tüm programların yerinde ve yüz yüze eğitim yöntemini uyguladığı görülebilmektedir. Temel ilke olarak uygulanan bu yöntem, yalnızca lisans programlarında, akademiye “YÖK dersleri” olarak bilinen Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türk Dili ve Yabancı Dil derslerinde farklılık göstermekte olup, bu dersler güz ve bahar yarıyıllarında uzaktan eğitim şeklinde yürütülmektedir.

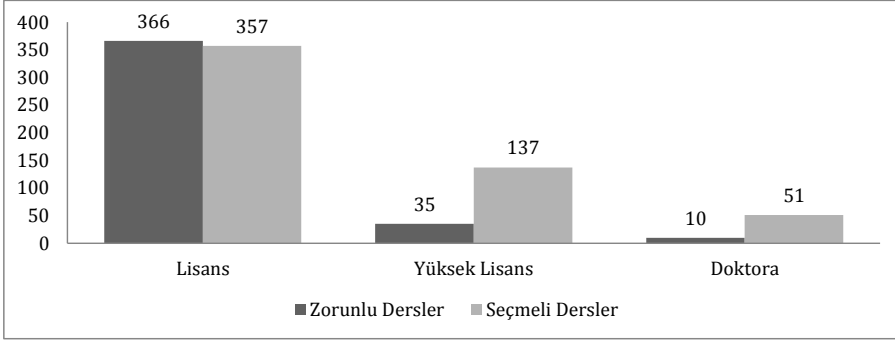
Lisans ve lisansüstü seviyelerdeki programlarda; 723 adedi lisans, 172 adedi yüksek lisans ve 61 adedi doktora seviyesinde olmak üzere toplam 955 ders yürütülmektedir⁷. Bu derslerin zorunluluk durumlarına göre dağıtıldığında, eğitim seviyesi yükseldikçe seçmeli ders sayılarının arttığı görülmektedir (Şekil 5).

6 Tablo 4’te yer alan Selçuk Üniversitesi ve Namık Kemal Üniversitesi; bütün yarıyılardaki ders dağılımlarına ulaşamadığından analizlere dahil edilmemiştir (Y.N.)

7 Ders adetlerinin tespitinde, farklı üniversitelerde yürütülen aynı isim ve içerikteki dersler, toplam sayıya dahil edilmemiştir (Y.N.).

Şekil 5

Lisans ve Lisansüstü Seviyede Zorunlu ve Seçmeli Ders Dağılımları

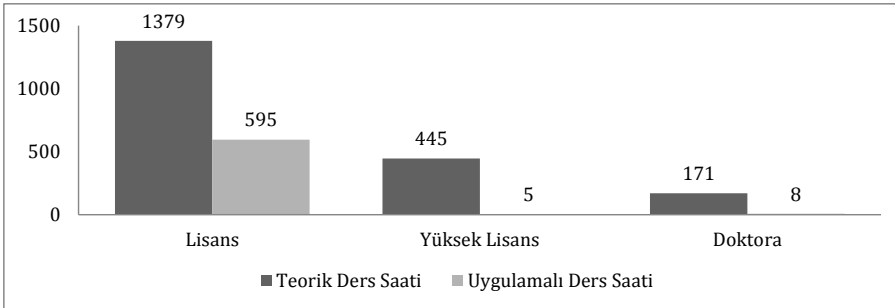

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Lisans ve lisansüstü programlarda yürütülen derslerin, teorik ve uygulamalı ders saatlerine göre dağılımları incelendiğinde, bütün seviyelerdeki programlarda ders saati ağırlıklarının teorik derslerde olduğu görülebilmektedir (Şekil 6).

Şekil 6

Lisans ve Lisansüstü Seviyede Ders Saatlerinin Teori ve Uygulama Saatleri Arasındaki Dağılımı

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Programlarda yürütülen derslerin alan ve alt alan dağılımları, belki de bu analiz içerisindeki en önemli konu başlığını oluşturmaktadır. Şöyle ki, çalışmanın değerlendirme ve sonuç bölümünde de ifade edileceği üzere derslerin alanlara dağılımı, programın açılış amaçlarına uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğinin temel bir göstergesini oluşturmaktadır. Bu amaçla yapılan analizlerde, lisans programlarında yürütülen toplam 723

ders, önce temel alanlarla ilişkilendirilmiş; “afet” olarak isimlendirilen alansa kendi içerisinde ikinci bir sınıflandırmaya tabi tutularak alt alanlara ayrılmıştır (Tablo 3 ve Tablo 4).

Tablo 3

Lisans Derslerinin Alansal Dağılımları ve Açıklamalar

Alan	Açıklama
Afet	Afet yönetiminin temel alanlarındaki dersleri kapsamaktadır.
Diğer	YÖK dersleriyle (Yabancı dil hariç) birlikte, sanat ve kişisel gelişim gibi alanlardaki dersleri kapsamaktadır.
Etik	Meslek etiği ve ilgili diğer dersleri kapsamaktadır.
Hukuk	Temel hukuk derslerini kapsamaktadır.
İSG	İş sağlığı ve güvenliği derslerini kapsamaktadır.
Sağlık	Sağlık alanındaki dersleri kapsamaktadır.
Sosyal Bilimler	Sosyal bilimler alanındaki dersleri kapsamaktadır.
Spor	Beden eğitimi ve vücut geliştirme gibi, sporla ilgili dersleri kapsamaktadır.
Staj	Staj derslerini kapsamaktadır.
Teknik	İnşaat ve elektrik gibi alanlarda, temel mühendislik bilgisi gerektiren dersleri kapsamaktadır.
Yabancı Dil	Yabancı dil derslerini kapsamaktadır.
Yönetim	Yönetim bilimiyle ilgili dersleri kapsamaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4

Afet Alan Adındaki Lisans Derslerinin Alt Alan Başlıkları ve Açıklamaları

Alt Alan	Açıklama
Afet Yönetimi	Doğrudan afet yönetimini ilgilendiren dersleri kapsamaktadır.
CBS	Coğrafya, haritacılık ve coğrafi bilgi sistemleriyle ilgili dersleri kapsamaktadır.
Diğer	Özel ihtiyaç grupları, uçak kazası raporlama gibi dersleri kapsamaktadır.
Ekonomi	Afet ekonomisi ve benzeri dersleri kapsamaktadır.
Haberleşme	Afetlerde haberleşmeyle ilgili dersleri kapsamaktadır.
Hukuk	Afet hukuku ve mevzuatı derslerini kapsamaktadır.
İtfaiyecilik	Yangın güvenliği, yangınlara müdahale vb. dersleri kapsamaktadır.
KBRN	KBRN derslerini kapsamaktadır.
Kurtarma	Arama ve kurtarmaya ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Liderlik	Tim liderliği ve ekip çalışması gibi dersleri kapsamaktadır.
Lojistik	Afet lojistiği ve afetlerde lojistik yönetimi derslerini kapsamaktadır.
Meteoroloji	Meteorolojiyle ilgili dersleri kapsamaktadır.
Psikoloji	Afet psikolojisi derslerini kapsamaktadır.
Risk Yönetimi	Risk yönetimine ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Sivil Savunma	Sivil savunmayla ilgili dersleri kapsamaktadır.
Sosyoloji	Afet sosyolojisine ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Temel Bilgiler	Temel afet bilgisi, afetlerden korunma gibi dersleri kapsamaktadır.
Uygulama	Mesleki ve saha uygulaması derslerini kapsamaktadır.

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Lisansüstü seviyedeki dersler içinse, sadece alan ayrımları kullanılmış olup; oluşturulan alanlar alt alanlara bölünmemiştir (Tablo 5).

Tablo 5

Lisansüstü Derslerin Alansal Dağılımları ve Açıklamalar

Alan	Açıklama
Afet Eğitim-leri	Afet alanındaki toplumsal eğitime ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Afet Yönetimi	Doğrudan afet yönetimini ilgilendiren dersleri kapsamaktadır.
Araştırma Yöntemleri	Bilimsel analiz ve araştırma yöntemlerini ilgilendiren dersleri kapsamaktadır.
Biyoloji	Biyolojiyi ilgilendiren dersleri kapsamaktadır.
CBS	Coğrafya, haritacılık ve coğrafi bilgi sistemleriyle ilgili dersleri kapsamaktadır.
Diğer	Eğitim ve öğretim planlamasına ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Ekonomi	Afet ekonomisine ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Etik	Meslek etiği ve ilgili diğer dersleri kapsamaktadır.
Haberleşme	Afetlerde haberleşme ve iletişimle ilgili dersleri kapsamaktadır.
Hukuk	Afet hukuku ve mevzuatı derslerini kapsamaktadır.
İtfaiyecilik	Yangın güvenliği, yangınlara müdahale vb. dersleri kapsamaktadır.
KBRN	KBRN derslerini kapsamaktadır.
Lojistik	Afet lojistiği ve afetlerde lojistik yönetimi derslerini kapsamaktadır.
Risk Yönetimi	Risk yönetimine ilişkin dersleri kapsamaktadır.
Sağlık	Sağlık alanındaki dersleri kapsamaktadır.
Sosyal Bilimler	Sosyal bilimler alanındaki dersleri kapsamaktadır.
Teknik	Mühendislik bilgisi gerektiren dersleri kapsamaktadır.
Temel Bilgiler	Temel afet bilgisi, afetlerden korunma gibi dersleri kapsamaktadır.
Yönetim	Yönetim bilimiyle ilgili dersleri kapsamaktadır.

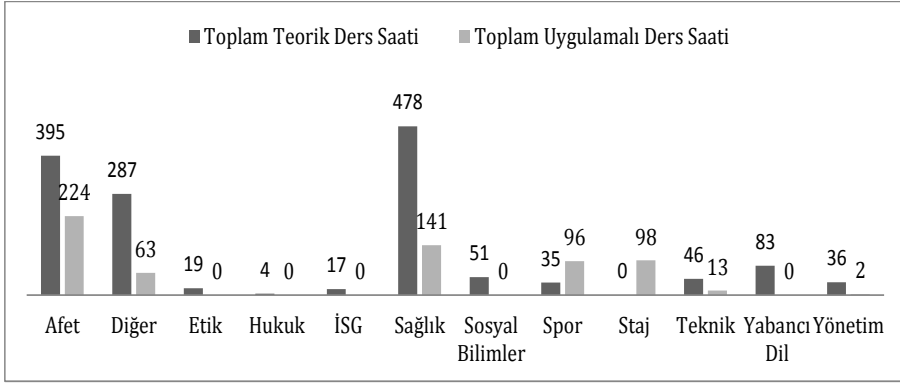
Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 3'te gösterilen alan ayrımları, teorik ve uygulamalı ders saatleriyle birlikte incelendiğinde, lisans programlarında teorik ve uygulamalı ders

saatlerindeki ağırlığın sağlık ve afet alanlarındaki derslerde olduğu görülmektedir. Ek olarak, diğer başlığı altında gruplanan ders saatlerinin yüksekliği, dikkat çekicidir (Şekil 7).

Şekil 7

Lisans Programlarındaki Ders Alanlarının Teorik ve Uygulamalı Ders Saatlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Aynı analiz, afet alan başlığı altında yer alan alt alanlar (Bkz. Tablo 4) için yapıldığıdaysa, arama ve kurtarmaya ilişkin derslerle mesleki ve saha uygulamaları derslerinin ders saati ölçeğinde ağırlıkta olduğu görülebilmektedir (Şekil 8).

Lisans ve lisansüstü programlar, staj uygulaması bakımından incelendiğinde; lisansüstü programlarda staj uygulamasının olmadığı, lisans programlarının ise yalnızca üçünde zorunlu staj uygulaması olduğu görülmektedir. Programlar, kayıt kabul önkoşulları açısından incelendiğindeyse, sağlık ve alana ilişkin önkoşulların, bazı üniversitelerce uygulandığı anlaşılmaktadır (Tablo 6).

Tablo 6

Lisans ve Lisansüstü Programların Staj Durumu ve Önkoşulları

Üniversite	Eğitim Seviyesi	Program Önkoşulu	Staj Durumu
Biruni Üniversitesi	Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Var
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Yok
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Yüksek Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Yok
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Yüksek Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Yok
Girne Amerikan Üniversitesi	Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Yok
Gümüşhane Üniversitesi	Lisans	Mesleği yapmaya engel fiziksel ve ruhsal bir engelin bulunmadığına dair heyet raporu istenmektedir.	Var
Gümüşhane Üniversitesi	Yüksek Lisans	Kabul edilebilir alanlardan lisans mezunu olmak.	Yok
Gümüşhane Üniversitesi	Doktora	Kabul edilebilir alanlardan yüksek lisans mezunu olmak.	Yok

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Lisans	Mesleği yapmaya engel fiziksel ve ruhsal bir engelin bulunmadığına dair heyet raporu istenmektedir.	Yok
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Var
Yakın Doğu Üniversitesi	Lisans	Özel bir önkoşul bulunmamaktadır	Belirsiz
Dokuz Eylül Üniversitesi	Yüksek Lisans	Lisans mezunu olmak	Yok
Dokuz Eylül Üniversitesi	Doktora	Yüksek lisans mezunu olmak	Yok
İstanbul Teknik Üniversitesi	Yüksek Lisans	Lisans mezunu olmak	Yok
Hacettepe Üniversitesi	Yüksek Lisans	Fen ve Mühendislik alanlarında lisans mezunu olmak.	Yok
Bezmialem Üniversitesi	Yüksek Lisans	Lisans mezunu olmak	Yok
Bezmialem Üniversitesi	Doktora	Tıp fakültesi mezunu olmak	Yok

Kaynak: Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi [ÖSYM], 2017) ve üniversitelerin internet siteleri taranarak yazarlar tarafından hazırlanmıştır⁸.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın bu kısmına kadar aktarılanlarla afet yönetimi disiplini ve bu disiplin içerisinde afet yöneticisinin rolü değerlendirildiğinde, afet yöneticisinin, operasyonel kimliği yerine yönetici ve koordinatör kimliğiyle değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, her ne kadar literatürde afet yöneticisinin tanımlanmasına ilişkin bir konsensüs bulunmuyor olsa da; afet yöneticisinin sahip olması gereken nitelikler dikkate alındığında proaktif, risk odaklı, olayları bütüncül bir biçimde değerlendirebilen, afet yönetiminin tüm aşamalarına hakim, kaynak ve insan yönetimini bilen ve uygulayan bir yönetici profili ortaya çıkmaktadır. Bu durum, afet yönetimi ve afet yöneticisinin multidisipliner

⁸ Üniversitelerin internet adresleri kaynakçada gösterilmektedir. (Y.N.).

yapısını vurgulamakta ve önceki bölümlerde aktarılan ABD ve AB kaynaklı veriler, bu multidisipliner yapıyı doğrulamaktadır.

Hatırlanacağı üzere afet yönetimi, zarar azaltma, hazırlık ve planlama, müdahale ve iyileştirme ana aşamalarından oluşan; bir afet durumunun öncesinden başlayarak, tüm bu aşamalarda yürütülmesi gereken faaliyetlerin tamamını kapsayan disiplinler ve sektörler arası bir çalışma alanıdır. Bu bakımdan afet yönetimi, sıklıkla algılandığı üzere sadece müdahale aşamasında yürütülecek kurtarma ve sağlık çalışmalarını değil, risk yönetimi ve iyileştirme çalışmaları başta olmak üzere, tüm aşamalarda yürütülecek çalışmaları kapsadığından, afet yöneticiliğinin multidisipliner yapısının, lisansüstü eğitimde karşılık bulunduğu iddia edilebilecektir.

Afet yönetimiyle afet yöneticiliği Türkiye özelinde değerlendirildiğindeyse, örneklem ülkelerden daha farklı bir sonuca ulaşılmaktadır. Öncelikle belirtilmesi gerekir ki bu alan, Türkiye için son derece yeni bir alandır ve henüz afet yöneticiliği Türkiye’de kurumsallaşamamıştır. Unvanın uygulamamadaki karşılığı incelendiğinde, en yakın değerlendirmenin Afet Yönetimi Uzmanı unvanı olduğu görülebilmektedir. Bu bağlamda, Afet ve Acil Durum Yönetimi Uzman ve Uzman Yardımcılığı Sınav, Atama, Yetiştirilme, Görev ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik⁹ madde 27’ye göre afet yönetimi uzmanları;

a) Afet ve acil durumlar ile sivil savunmaya ilişkin hizmetlerin ülke düzeyinde etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemlerin alınması, olayların meydana gelmesinden önce hazırlık ve zarar azaltma faaliyetleri ile olay sırasında yapılacak müdahale ve olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamakla,

b) Afet ve acil durumlar ve sivil savunmaya ilişkin olarak Başkanlık ile diğer kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamakla,

c) Afet ve acil durumlar ve sivil savunmaya ilişkin olarak kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamakla, görevli ve sorumludur.

İfade edildiği üzere afet yönetimi eğitimlerinin akademik alanda başlatılması, 1999 yılında Türkiye’de meydana gelen depremlerden

⁹ Afet ve Acil Durum Yönetimi Uzman ve Uzman Yardımcılığı Sınav, Atama, Yetiştirilme, Görev ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (10.06.2010), T.C. Resmi Gazete, 27607

sonra olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye ile FEMA arasında yapılan bir eğitim anlaşmasına istinaden, Afet Yönetimi Yüksek Lisans Programı 2002 yılında İstanbul Teknik Üniversitesinde açılmıştır (Ural, 2005, s. 66). Lisans programıysa; 1999 sonrasında ABD ve AB ile yapılan uluslararası anlaşmalar gereğince yeniden yapılandırılacak olan acil durum servislerinin (Arama ve Kurtarma Birlikleri, İtfaiye, Acil Sağlık vb.) yeniden yapılandırma sonrasında ortaya çıkacak profesyonel yönetici ve uzman ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, 2005 yılında Acil Yardım ve Afet Yönetimi Lisans Programı adıyla Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi bünyesinde eğitim ve öğretime başlamıştır (Acil Yardım ve Afet Yöneticileri Derneği, 2018).

Bilindiği üzere lisans seviyesindeki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin temel amacı, kişiye belirli bir alanlarda bilgi ve beceri kazandırmakken; lisansüstü eğitimlerde bu amaç, kişiye bilgi ve beceri sahibi olduğu alanların üzerinde bir uzmanlık kazandırmaktır. Bu bakımdan, multidisipliner bir alan olarak afet yönetimi içerisinde yönetici pozisyonunda görev alacak kişilerin de, afet yönetimi alanında uzmanlaşmış olması beklenebilecektir. Nitekim gerek ABD gerekse AB ülkelerinin afet yönetimi eğitimlerinin eğitim seviyesi dağılımlarında lisansüstü seviyenin yüksekliği, bu iddiayı doğrular niteliktedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de yürütülen Acil Yardım ve Afet Yönetimi Lisans Programının temel amacının, operasyonel birimleri sevk ve idare edecek profesyonel yönetici ihtiyacını karşılamak olduğu iddia edilebilecektir. Ancak, lisans programlarının alanlara göre ders saati dağılımları incelendiğinde; sağlık alanında belirgin bir ağırlığın olduğu (Bkz. Şekil 7); afet alan başlığı altındaki alt alan konularının ders dağılımları incelendiğindeyse, alan içerisinde arama ve kurtarmaya yönelik derslerin ağırlıkta olduğu görülebilmektedir (Bkz. Şekil 8). Ders ağırlıkları, lisans programlarındaki staj uygulamaları ve kabul önkoşullarıyla birlikte değerlendirildiğinde; beceri ağırlıklı bir müfredatın uygulanması gereken programda, ruhsal ve fiziksel sağlık koşullarıyla staj uygulamaları arasında örtüşme olmadığı görülmektedir (Bkz. Tablo 6). Ayrıca, lisans programında yürütülen derslerin teorik saatlerinin yüksekliği de, beceri yerine bilgi yoğun bir müfredatın takip edildiğini göstermektedir (Bkz. Şekil 6).

Lisansüstü programların ders ağırlıklarının dağılımları incelendiğindeyse, yüksek lisans programlarındaki derslerin %36’sının afet ve risk yönetimi alanında; doktora programlarındaki derslerinse %52’sinin afet yönetimi ve sağlık alanında olduğu görülebilecektir (Bkz. Şekil 9). Bu durum,

özellikle yüksek lisans programlarında yürütülen ders saatlerinin %64'ünün afet ve risk yönetimi alanı dışında olduğunu da göstermektedir.

Burada ifade edilen veriler dikkate alındığında, Türkiye'de afet yönetimi alanında yürütülen lisans ve lisansüstü programların, amaçları ve müfredatları arasında bir uyumsuzluk olduğu iddia edilebilecektir. Şöyle ki, acil durum servislerini operasyonel yönden sevk ve idare edecek personelin yetiştirilmesi amacıyla kurulan lisans programlarında ders ağırlıkları öncelikle sağlık alanında olup; afet yönetimi alanı altında da mesleki uygulamalarla arama ve kurtarma çalışmalarına ilişkin derslere yer verilmektedir. Yüksek lisans programlarındaysa ders saatleri, afet ve risk yönetimi dışındaki alanlara yoğunlaşmış durumdadır.

Özellikle lisans programlarının müfredatlarının yaklaşık üçte birinin sağlık alanına ayrılması, operasyonel yönetim iddiasında bulunan bir programın, acil durum hizmetlerine ihtiyaç duyulan diğer alanlarda kısmen zayıf kalmasına da sebebiyet verebilecektir. Ayrıca, lisans programlarındaki teorik ve uygulamalı ders saatleri arasındaki yaklaşık üç katlık fark da, operasyonel beceri gerektiren alanlara yoğunlaşmayı engelleyici bir fark olarak değerlendirilebilecektir.

Benzer bir değerlendirme, yüksek lisans programları için de yapılabilecektir. Türkiye'de afet yönetimi uzmanının görev ve sorumlulukları dikkate alındığında, afet yönetimi uzmanının, uluslararası profile uygun bir şekilde koordinatör ve yönetici rolüyle tanımlandığı görülmektedir. Bu bakımdan, afet ve risk yönetimi alanlarına ağırlık vermesi gereken programların, ders saati çoğunluğunun diğer alanlarda olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de afet yönetimi alanında yürütülen lisans ve lisansüstü programların, kuruluş amaçlarına uygun bir müfredatla eğitim ve öğretime devam etmesi, afet yönetimi alanının akademik ve uygulama açısından gelişimi için önem arz etmektedir. Bu bakımdan, günümüzün afet yönetimi ihtiyaçları dikkate alınarak operasyonel yönetimle afet yönetimi arasındaki ayrımların net olarak tanımlanması ve müfredatın da bu tanımlamaya göre yeniden düzenlenmesi, buraya kadar aktarılan verilere dayanılarak önerilebilecektir.

Ayrıca, bütünlük afet yönetimi döngüsü içerisinde önemli bir yer işgal eden insani yardım çalışmaları ve bu çalışmalara ilişkin derslere, incelenen müfredat içerisinde ulaşılamamıştır. Bu bakımdan, hem yönetim hem de operasyonel çalışmalar anlamında müfredatın, insani yardım çalışmalarını

da kapsayacak şekilde tanımlanması, bu bölümlerden mezun olanların uluslararası alanlarda da yer almalarına yardımcı olacaktır.

Bu kapsamda önerilen müfredat düzenlemelerinin ekseninde; lisans programları için, afet yönetiminin müdahale aşamasında görev alan birimlerin operasyonel yönetimiyle insani yardım odaklı bir ders programının; lisansüstü seviyedeyse afet yönetimi uzmanından beklenen görev ve sorumluluklar ekseninde ve uluslararası bir perspektifle hazırlanmış bir ders programının tanımlanması önerilmektedir.

Kaynakça / References

Acil Yardım ve Afet Yöneticileri Derneği. (2018). Bölüm Tarihçesi. Erişim tarihi: 10.12.2018, <http://ayayder.org/tr-tr/alt-sayfalar/213/bolumun-tarihcesi>.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Uzman ve Uzman Yardımcılığı Sınav, Atama, Yetiştirilme, Görev ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (10.06.2010), *T.C. Resmi Gazete*, 27607.

Bezmialem Üniversitesi. (2018). Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erişim tarihi: 10.12.2018, <http://sbe.bezmialem.edu.tr/tr/Sayfalar/afet-yonetimi-anabilim-dali/genel-bilgi.aspx>.

Biruni Üniversitesi. (2018). Bologna Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://sis.biruni.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?o=07593889635570355533309333423658233327354753220834388333213774938840366603880021973627633291322303889637840>.

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi. (2018). Bologna Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://obs.mehmetakif.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?o=5013444835570322223441234456219732218376653662437679322143774932210388803660021973523033291378053889632240>.

Canton L. G. (2007). *Emergency management concepts and strategies for effective programs*. New Jersey: John Wiley and Sons.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. (2018). Eğitim Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 10.12.2018, http://ebs.comu.edu.tr/Amac_Hedef.aspx?bno=1468&bot=1984.

Dokuz Eylül Üniversitesi. (2018). Bilgi Paketi Ders Kataloğu. Erişim tarihi: 10.12.2018, http://debis.deu.edu.tr/ders-katalog/2016-2017/tr/bolum_9730_tr.html.

Drabek T. E. (1987). *The professional emergency manager: structures and strategies for success*. University of Colorado Natural Hazards Publications.

Drabek T. E. (2007). Sociology, disasters and emergency management: history, contributions, and future agenda. In D. A. McEntire (Eds.), *Disciplines, disasters and emergency management: the convergence and divergence of concepts, issues and trends in the research literature* (pp. 61-74). Illinois: Charles C Thomas Publisher Ltd.

Ergünay O. (2005). Afet yönetiminde işbirliği ve koordinasyonun önemi, M. Kadioğlu ve E. Özdamar (Ed.), *Afet yönetiminin temel ilkeleri* içinde (s. 9-18). Ankara: JICA Türkiye Ofisi Yayın No:1.

Federal Emergency Management Agency (FEMA). (2018). The College List. Erişim tarihi: 01.12.2018, <https://training.fema.gov/hiedu/collegelist/>.

Girne Amerikan Üniversitesi. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü Ders İçerikleri. Erişim tarihi: 10.12.2018, http://health.gau.edu.tr/acil_yardim_ve_afet_yonetimi_bolumu.html.

Gümüşhane Üniversitesi. (2018). Bologna Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://obs.gumushane.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?o=03813556034456344432206377983548535545365703772838776377493553535525388803660038776214635485322303444832240>.

Hacettepe Üniversitesi. (2018). Ders Kataloğu AKTS Bilgi Paketi. Erişim tarihi: 10.12.2018 http://akts.hacettepe.edu.tr/program_detay.php?birim_ref=410c626449c33c20014bb8b416052b1d&birim_kod=2156&prg_oid=410c626449c33c20014bb8b870782b1e&prg_kod=21561&programduzey=3&submenuheader=2.

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi. (2018). Bologna Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://obs.mku.edu.tr/oibs/bologna/start.aspx?o=0782311123334235553551535570332913221833285376863777736648344443551535550376793766534420333303440836666341842197344603333638960>.

Ingrassia P. L., Foletti M., Djalali A., Scarone P., Ragazzoni L., Della Corte F., Kaptan K., Lupescu O., Arculeo C., Von Arnim G., Friedl T., Ashkenazi M., Heselmann D., Hreckovski B., Khorram-Manesh A., Komadina R., Lechner K., Patru C., M. Burkle Jr. F., Fisher P. (2014). Education and training initiatives for crisis management in the European Union: a web-based analysis of available programs. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(2), 115-126.

İstanbul Teknik Üniversitesi. (2018). Program Bilgi Paketi. Erişim tarihi: 10.12.2018, http://www.tyyc.itu.edu.tr/ProgramHakkinda.php?Program=AFT_AY_YL&Dili=TR.

Kapucu N. (2011). Developing competency-based emergency management degree programs in public affairs and administration. *Journal of Public Affairs*

Education, 17(4), 501-521.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). (2017). 2017 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2017/OSYS/LYS/KONTENJANKILAVUZ18072017.pdf>.

Pelling M. (2003). *The vulnerability of cities natural disasters and social resilience*, London: Earthscan Publications Ltd.

Şahin A. U. (2016). Türkiye’de afet risk algısı üzerine bir değerlendirme: Neden harekete geçmiyoruz? İ. Keskin ve C. Göloğlu (Ed.), *Uluslararası doğal afetler ve afet yönetimi sempozyumu bildiri kitabı* içinde (s. 740-745). Erişim tarihi: 11.12.2018, <http://daays.karabuk.edu.tr/default.asp?s=bildiriler>.

Twigg J. (2015). *Disaster risk reduction*. London: Overseas Development Institute.

United Nations International Strategy for Disaster Reduction (UNISDR). (2009). *Terminology on disaster risk reduction*, Geneva: United Nations International Strategy for Disaster Reduction

Ural D. (2005). International disaster management cooperation: a case study for Turkey & the USA, In W. L. Waugh Jr. (Ed.), *The future of emergency management papers from the 2005 higher education conference* (pp. 62-75). Erişim tarihi: 11.12.2018, <https://training.fema.gov/hiedu/aemrc/booksdownload/emfuture/>.

Van Mart M. and Kapucu N. (2011). Crisis management competencies. *Public Management Review*, 13(4), 489-511.

Waugh JR. W. L. ve Sadiq A. (2011). Professional education of emergency managers. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 8(2), 1-7.

Yakın Doğu Üniversitesi. (2018). Sağlık Bilimleri Fakültesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü Dersler. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://neu.edu.tr/akademik/fakulteler/saglik-bilimleri-fakultesi/bolumler/acil-yardim-ve-afet-yonetimi/dersler/?lang=tr>.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). Yükseköğretim Program Atlası. Erişim tarihi: 10.12.2018, <https://yokatlas.yok.gov.tr/>.

Summary

The growth of occurrence and effects of the disasters with respect to the growing urbanization makes essential that disaster management, which is a continuously growing and developing field, should be evaluated as one of the main study areas of public administration. As a multidisciplinary study field, disaster management produces a distinctive management model by benefiting from the methods and practices of the natural and social sciences both and combines all activities that should be done before, during and after disasters. This multidisciplinary structure of disaster management necessitates that many theorists and practitioners from other disciplines should study and work together in theory and practice. This necessity increases the importance of administrative practices in disaster management and makes the field specific education of the disaster managers significant. This study aims to comparatively analyze the Turkish practices with the world examples which are admitted successful in the field of disaster management in theory and practice. In this context, undergraduate and graduate education in the field of disaster management are going to be researched in selected countries and comparatively evaluated with the academic education in disaster management in Turkey and contribution of the education to the disaster management practices will be argued with respect to the findings.

First in this study, in the introduction chapter, the definitions of disaster and disaster management terms are argued with respect to the social sciences literature and it's emphasized that the term disaster refers the negative consequences of natural or man-made events on a community. From this point, disaster management can be defined as a distinctive type of management which involves the multidisciplinary activities that should be done before, during and after disasters. According to these definitions, the activities in the field of disaster management also reveal the need of coordination and guidance for the specialists working in disaster management field. So, this need or necessity generates a new type of manager, the disaster manager.

In the first chapter, the role of the disaster manager in the field of disaster management is argued. At this point, it should be emphasized that there isn't any definition for disaster manager as a term. So, according to the literature, the disaster manager should be defined with respect to the qualifications of the position and some researchers have tried to match the needs of a crisis period with the individual abilities of a disaster manager. With respect to these researches, the profession of disaster management has eight core principles such as proactivity, professionalism, flexibility

etc. These new researches also reveal that the disaster management of the present times has a different stance compared to the past times' tactical approaches. In other words, today's disaster management should be considered as a type of strategic management and that's why disaster managers should have academic capabilities together with operational abilities.

The second chapter is about academic education in the field of disaster management in the US and the EU countries, with respect to the necessity that disaster managers should also have academic capabilities beside the operational ones argued in the first chapter. This chapter is based on two recently developed researches of Kapucu for the USA and Ingrassia et al. for the EU countries. With reference to these researches, the numbers of the academic programs in the field, types and levels of these programs, distribution of these academic programs to the countries, education methods, prerequisites, and mediums of instructions and weights of the core disciplines in the programs are analyzed.

The third chapter has the same content with the second chapter but with a difference, this chapter is about the academic programs which are conducted in Turkey. At this point, it should be stated that academic educations in the field of disaster management is a new concept for Turkey. As it's known that after the earthquakes occurred in 1999 in the Marmara region, Turkey has started a restructuring process in disaster management system. As a part of this process was evolving the operational and occupational training programs in disaster management to the academic level. As a result, academic educations have started first graduate and then undergraduate levels. At the present, there are over 30 academic programs conducting disaster management education at different academic levels. In this chapter, the academic programs in Turkey are examined in six topics which are, education methods, number of courses, weight of compulsory and elective courses, weight of theoretical and applied courses, weights of the core disciplines, prerequisites and training courses.

In conclusion with respect to these researches and analysis, the findings states that there is a need that the academic programs should be reorganized in Turkey when compared with the US and the EU countries. With respect to the findings, it can be proposed that the graduate and undergraduate levels of education in Turkey should be compatible with the requirements of tactical and strategic levels of disaster management and a new curriculum for both academic levels should be prepared to meet these requirements.